

EGY

A NYOLCVANAS ÉVEKBEN AZ UNALOM egyfajta eltúlzott állapota jellemezte Romániát. Semmi neutralitás nem volt benne: feszültséget érzett tőle az ember, és zaklatottságot. Úgy nyútte el a minden napokat, ahogy a hajótestet koptatják a kisebb-nagyobb kavicsok. Nyugaton mindig is úgy tekintettünk az unalomra, mint valami laza, kihasználatlan időre, az élet háttérzenéjére, ami alig hatol el a fülünkig. A totalitárius unalom az valami egészen más. A csalódástól terhes várakozás állapota, amikor az esemény és a rá való várakozás a feszültség és a kiábrándultság állandó körforgásában fonódik össze.

Ez tükröződött az egész nap sorban állók arcán, amikor megérkezett a boltokba az észak-koreai szardíniakonzerv, az olcsó jugoszláv sligovica vagy a szikkadt krumplis kenyér. Az emberek a mínuszokban és a tikkasztó hőségben ugyanúgy ácsorogtak. Üres tekintettel, elgémberedett végtagokkal lépcsőről lépésre haladtak a sor eleje felé. Senki nem tudta, mennyi árú jött, sőt sokszor azt sem, hogy mi. Órákon át váraoztak azért, hogy mire a pulthoz érnek, minden elfogyjon. Néhányan azt is elfelejtették, mire várnak, vagy fel sem ismerték, amit végül kaptak. Kenyérért mentek, de valami pocskék jugoszláv borhoz jutottak. Az alkoholisták vacogó foggal vártak a rossz lóréjúkra, de csak szardíniát tudtak szerezni, vagy cipőkrémet, melyeket az ízük alapján akár össze is keverhettek. Időnként

a sorban állók célja félúton megváltozott: a húsért ácsorgók sora kínai tornacipőre várókká alakult át. Az izraeli narancsok egyszer csak eldobható keletnémet fényképezőgéppé lényegültek át. De nem is számított – amit adtak, azt megvették. A pénzért való vásárlás csak az előjátékot jelentette, mert néhány órán belül az új árucikkek felpezsdítették a cserekereskedelem és a feketepiac kiterjedt hálózatát.

Nem lehetett megjósolni, melyik alapvető termék válik hirtelen hiánycikké, vagy melyik banális szükségleti áru vedlik át luxussá. Még a halottak is tisztában voltak a helyzet komolyságával. A nyolcvanas évek elején megindult monstremépítkezések óta az állam kisajátította a márványt és a követ a homlokzati és belsőépítészeti munkákhoz. A temetőkben a sírokat palánkokkal, asztallábakkal, székekkel, sőt söprűnyelekkel jelölték meg. A Ceaușescu által megálmodott Nép Házát nemcsak négyzetméterben lehetett lemérni, hanem a sírkövek számában is. Szürreális volt, vagyis az lett volna, ha nem ez kínálkozott volna az egyetlen valóságként.

Olyasfajta optimizmustól fűtötten érkeztem ide, amely, így utólag nézve, biztosan jelezte, hogy a dolgok nem alakulnak jól, baj lesz. No nem velem, mert én csak egy járókelő voltam arrafelé, pontosabban átutazó. A dolgok körülöttem történtek, a fejem fölött, sőt rajtam keresztül, de soha nem velem. Még akkor sem, amikor belecsöppentem a sűrűjébe, abban az utolsó száz napban.

Már akkor is visszaléptem az időben, amikor április közepén felszálltam a félig üres repülőre a Heathrow-n. A TAROM-ot román légitársaságnak nevezték ugyan, de a legénység mintha a régi Air France Boeingeiről származott volna, ahogy Romániában minden más is a leselejtezésből éledt újjá. Inkább a hatvanas, semmint a nyolcvanas években éreztem magam. A légikisasszonyok formátlan kosztümöt és karima nélküli kis kalapot viseltek.

Leültem az egyik első, teljesen üres sorba, és a megvisselt járatmagzint olvastam. A már két éve elavult újság román ingyencségeket mutogatott, és a Szocializmus Győzelme sugárútjának elmosódott modelljét. Ez a nagyszabású terv képviselte „Nicolae Ceaușescu

elnök elvtárs modern Romániáról alkotott víziójának betetőzését”. A belső borítón Ceaușescu retusált fotója díszelgett – Továrașul Conducător, a Vezér elvtárs – húsz évvel fiatalabban és egy bebalzsamozott hullá kissé puffedt arcának marcipán pírjával.

Még a Heathrow-n is, ahol körülöttünk repülők szálltak le és föl, s a távolban a londoni élet pezsgett, a gépünk magába zárta az adott célállomást és korszakot. Utóbbiakat távolabb éreztem magamtól, mint az a három és fél óra, ameddig a bukaresti repülőút tartott.

Még az öltönyömet viseltem. Nem maradt időm átöltözni, mi-ként arra sem, hogy a gép indulása előtt visszamenjek a házba. A temetésre is a bőröndömmel és a kézipoggyászzommal érkeztem, melyeket aztán a krematórium előterében hagytam a szertartás ide-jére. Nem készakarva rendeztem így – aznap csak egy járat indult –, de valahogy így jött össze: az új állás, az új ország, a fix repülőjegy. „Nem minden nap temeti el az ember az apját” – jegyezte meg valaki rosszallóan. *Nem, de ha hozzám hasonlóan te is minden nap azt kíván-tad volna, hogy bárcsak megtehetnéd, akkor már egészen másként festene a dolog.* Természetesen nem ezt válaszoltam. Csak bólintottam, és fi-gyeltem, ahogy mindenki úgy tesz, mintha imádkozna; erőltetetten a távolba merednek, hogy később elmondhassák, mennyire lesújtot-ta őket a halál aznap délután, és még véletlenül sem jutott eszükbe a vacsorájuk vagy az esti tévéműsor.

Miután a gép leszállt, megvártuk, míg lekaszálódnak a fontos emberek, a szürke öltönyös férfiak a feleségeikkel, akiket mintha mustár és cement keverékéből öntöttek volna ki. Az ő csomagjai-
kat ellenőrzés nélkül pakolták ki, majd be az antracitszürke limuzi-
nokba. Már korábban is láttam ilyen kocsikat: farmotoros Renault
14-es, Dacia, amit a francia prototípus alapján a román nemzeti
autógyárban gyártottak. Nem túl kiterjedt olvasmányaimból
rémlott, hogy maga a név is jelent valamit. A dákok, a Ceaușescu
által szentesített hivatalos történetírás szerint Trója ostromának
túlélői voltak, a római törzstől elszakadt szegény rokonok, akik
latin szigetet alapítottak a szlávok kelet-európai tengerében, majd

megszenvedték a török dúlást, most pedig a Szovjetunió sötét röp-pályáján találták magukat.

Mindez áprilisban történt, mégis, amikor megérkeztem, éppen meleg hullám fogadott. A repülőgép körül minden remegett a hő-ségtől. Az aszfalt csillogott, ragadt, és összefolyt a lábunk alatt, olajat izzadva ki magából. A repülőteret körbevevő kerítésen túl szikkadt fűvel borított sík terület húzódott, s a drótkerítés mögött egy ló von-tatta ekével dolgoztak. Egy döglött állat hevert az útjában szétszag-gatva; beakadhatott az ekevasak közé, a gép pedig szétszórta a testét a barázdák között. Ha jó magasból néztünk volna szét a felszántott mezők fölött, éreztük volna a zenei felhangokat, de közelről csak az újra és újra feltört föld látszott, a soha nem pihenő föld, és azok a pú-pos, munkától elnyűtt parasztok, akik megművelik.

A fontos emberek konvoja elvonult, pont úgy, ahogy bárhol más-hol is: a gazdagok és hatalmasok nem néznek hátra, csak előre.

A repülőterek szaga az örvénylés maró bűzéből, a porszívók, a par-fümök, a füst és az elhasznált levegő kipárolgásából tevődik össze. A fáradt kerozin és a megkínzott ózon szublimátuma adja az égbolt valószerűtlen kékségét.

Az Otopeni repülőter két szintes épületét üvegfalak szegélyezték, és padozatát piros erezetű márványlapok fedték. Túlméretezett személy-zet, történet semmi. A fenyegetettség hangulata és a félelmetes apátia minden romániai középületre rányomta a bélyegét. A következő járat, a moszkvai csak két óra múlva érkezett. Az előző, a belgrádi már egy órája landolt, majd továbbállt. A repülőteret folyamatos, mégis pillanat-nyinak tetsző nyugalom lengte be, állandó köztesség, olyan átmeneti-ség, mint a repülő, amelyről éppen leszálltunk. Pedig az átmeneti he-lyek tartóztatnak fel a legtovább, és azok zárnak magukba a leginkább.

„Üdvözljük Romániában” – állt egy nemzetiszínű táblán. A ro-mán zászló – kék, sárga és piros, a közepén a párt jelvényével – er-nyedten lógott a rúdon, s a legenyhébb légáramlatra is megremegett. A milícia kettő az egy arányban képviseltette magát a civilekkel szemben. Térdzoknis, magas szárú, fűzős cipőt viselő takarítónők

száraz felmosórongyokat taszigáltak a padlón, átrendezve a cigaret-tacsikkek és cukorkapapírok elhelyezkedését a márványon. A jókora, csőszerű hamutartókból szinte folytak ki a csikkek, és kék füstköd telepedett a maradék levegőre.

A vámtisztviselők baljós letargia közepette végezték a dolgukat, és rendszerint olyan csekély meglelégedéssel töltötte el őket az általuk kiszabott büntetések sora, hogy aligha érte meg az egész a fáradságot. Fönt a magasban, az üvegfalakon keresztül már tisztán láttam a fekete Daciákat, amint az Otopeni sugárúton a leendő otthonom felé kigyóznak hosszú sorban.

A vámosok kipakoltatták a csomagjaimat, és kikérdeztek csekély holmim felől. A két férfi kellő egyensúlyt képviselt. Az egyik arcán semmiféle kifejezés nem ült, a másikon különféle hangulatok próbáltak eluralkodni gyors egymásutánban, sikertelenül. Az első törte az angolt, a második amerikai cigivel a szájában, amerikai akcentussal, folyékonyan beszélt angolul. Ha a román rendőrségnek létezett egyáltalán elitje, akkor azt ez az ember testesítette meg: kifejezestelen, szikár, kiismerhetetlen.

– Mit keres Romániában?

Jó kérdés, jópofáskodásra ingerelt, de nem mertem letesztelni a nemzeti humorérzékét. Elvételezte a kávémat, a két szelet csokimat, és széles mozdulattal zsebre vágta őket. Aztán, miközben le nem vette a szemét rólam, eltette még a walkmanemből kivett elemeket, a kollegája pedig, valamiféle előre eltervezett egyenlődsi nevében, elkobozta az egész karton adómentesen vett cigarettámat.

– Adó.

Mindezt pléhpfával.

A taximat, egy fehér Daciát – tigris mintázatú rozsdacsikkokkal és a sofőr oldalán egy rosszul illeszkedő kék ajtóval – szóltanul vezette egy férfi, akinek nem láthattam az arcát, és aki egyszer sem fordult meg, hogy rám nézzen. Bukaresten áthajtva azonnal feltűnnek a város kirívó ellentétei: a sugárutak merev geometriája az új lakótelepekkel, amint a sokemeletes házak lakásai és a közpénzt pazarló

torzók a hegyükre tűzik az égboltot. Körülöttük és közöttük régi templomok romjai, kanyargó utak, kis házak és parkok. A régi város, mint ahogy felülnézetből, alulnézetből is rétegenként fedte fel magát, ezzel szemben az új város egysíkúnak rémlett.

Bukarest nem az a fajta város volt, amelyik külvárosról külvárosra csendesedik a vidék felé; és a vidék sem erősödött utcáról utcára haladva a belváros forгатagává. Egyszerűen volt három kilométernyi rossz út és mezők, aztán hirtelen feltűntek a háttérben a panelházak, a hepehupás út kisimult a kerekek alatt, és alattunk, körülöttünk tesztet öltött a város.

A nekem szánt lakás egészen meglepett méreténél és eleganciájánál fogva: egy egész második emelet várt rám egy hatalmas XIX. századi házban az Alexandru sétányon, a Herăstrău nevű régi városrészben, amit érintetlenül hagyott Ceaușescu nagyszabású „modernizációs” terve. Itt laktak a pártfunkcionáriusok, a diplomaták és a külföldiek; és most én, legalábbis ameddig bírom, vagy ameddig hagynak. A városban a templomokat mindenütt ledöntötték, a régi utcákat eltörölték a föld színéről, és betonnal fedték be, itt azonban még volt remény, bár az építkezések és a pusztítás zaja állandósult.

Az ajtón még mindig ott virított az előző lakó neve egy kis fémtáblán: „Belanger, Dr. F.”. Az én nevemet egy borítékra írták rá, amelyben benne rejtett a lakáskulcs és egy rövid üzenet, hogy rendelkezsem bármivel szabadon, ami ott maradt. A telefon működött, a hűtő és a konyhaszekrények telepakolva. A ruhásszekrényekben egy rakás rám illő ruha lógott, a polcokon pedig könyvek és lemezek, melyeket akár én is vehettem volna, valamint egy videolejátszó és egy tévé. Az elődöm biztosan nagy sietve távozott. Vagy tudta, hogy jövök. A falon egy plakát a XIII. pártkongresszust hirdette: Ceaușescu arca, mint a felkelő napé, mögötte egy tündöklő traktor, fölötte ragyogó sugarak. Mellette egy kis ikonon az angyali üdvözlés alig kivehető jelene. Réginek tűnt, és viharvertnek, az aranyozás megkopott, az alakok arc nélküliek és elmosódtak, mégis az arany és a vörös úgy izzott rajta, mint a tűz. 1989-re datálták, tehát erre az

évre, és a szignó – Petrescu – festékébe gyufaszállal egy aprócska ortodox keresztet véstek.

Délután hat óra felé járt. Odamentem a hűtőhöz Belanger egyik söréért, majd kiléptem az erkélyre. A csempéket a lábam alatt forrónak éreztem. Leültem egy ütött-kopott fonott karosszékre, és onnan néztem az alattam elterülő utcát.

Elszunyókálhattam, mert amikor felriasztott a csengő, már teljesen besötétedett, a csempék pedig kihűltek. A lakás árnyai közt háromszor csöngött egy telefon, amit nem is láttam, aztán elhallgatott, majd megint megszólalt. Feemeltem a nehéz bakelitkagylót, de a hívó letette. Aprócska kattanás, majd a süket vonal éles sipítása.

Az áramot városszerzte kikapcsolták, bár itt, Herästräuban megúsztuk a legveszesebb áramszüneteket. Ráeszméltem, mégpedig a fémek kopácsolásából, a fúrásból és a különféle gépek dübörgéséből, hogy a városi forgalom leállt. Átbotladoztam a sötétségen, mert nem találtam a villanykapcsolókat, és csak az ismétlődő csöngetésből következtettem a bejárati ajtó elhelyezkedésére.

Az ajtóban egy alacsony, túlsúlyos, egyenes hátú, de kissé dülöngélő férfi állt, akinek az arcáról lerítt a huncutság és az alkohol pírja. Tudtam, hogy ki ő, bár még soha nem láttam. Könnyed magabiztossággal betessékeltem, ami arról árulkodott, hogy már néhány óránál hosszabb ideje tartózkodtam ott. Tényleg otthon éreztem magam Belanger lakásában, és még a holmijai is, akármilyen idegenek voltak is a számomra, mintha engem igazoltak volna.

– Leo O’Heix. Emlékszel rám? – kérdezte a jövevény, és színlelt katonássággal összecsapta a bokáját. Kabátja zsebéből a pártújság, a *Scinteia* összecsavart példánya lógott ki. Felém tolta a kezét, de aztán oldalt elhúzta, még mielőtt megrázhattam volna. – Az interjúról?

Semmiféle interjún nem jártam. Vagy egy tucat helyre jelentkeztem, hathoz elbeszélgetésre is behívtak, de egyik állást sem kaptam meg. Mire a romániai álláslehetőség felmerült, már az interjúra sem volt kedvem elmenni. Amikor két nappal később megkaptam az „Örömmel értesítjük” kezdetű levelet, és kiderült, hogy engem

választottak, azt hittem, ez valami vicc. Akkor jöttem rá, hogy nem, vagy legalábbis a poén még várat magára, amikor egy héttel később a vízum is megérkezett.

– Biztosan te lehetél az egyetlen jelentkező, a többiek kapták a jó helyeket, te meg, ami maradt – jegyezte meg az apám, aki akkorra már se vizelni, se szarni, de még enni sem tudott segítség nélkül, időnként mégis összeszedte magát egy rosszindulatú megjegyzés kedvéért.

De most az egyszer, életében először, túlzott bizalmat szavazott meg nekem: azzal ugyanis, hogy nem jelentem meg, drámaian megnőtt a foglalkoztatásom esélye.

Apám ápolása az utolsó hónapokban mindkettőnk tűrőképességét próbára tette. Miközben a különböző osztályokon tologattam, ő laminált kórházi feliratok rossz helyesírása, helytelen nyelvtani szerkezei és stílusbeli pongyolaságai miatt szitkozódott. Nem bírt nem dolgozni: húsz évet húzott le a Fleet Streeten a lapnyomdák szedőgépei mellett. Kézzel szedte az oldalakat, és miközben alaposan beletanult a szakmába, úgy elsajátította a nyelv sajátosságait is, hogy ezt a tudást egy kevésbé boldogtalanságra ítélt ember kiválóan kamatoztathatta volna. Amikor hatezer nyomdai munkás társaságában három éve kirúgták, néhány hétre beállt a tiltakozók közé, kövekkel dobálta a rendőrségi kocsikat, majd egy reggel egy új biztonsági cég fémráccsal megerősített, lesötétített ablakú sztrájkterő buszában munkába állt. Apám intenzíven politizált, de változatosan.

Miközben lassan haldoklott, úgy sikerült fenntartanunk a látzólagos békét, hogy beszélgetéseinkben a trivialitásokra szorítkoztunk. A delírium utolsó néhány napjában őt kérte, anyámat – panaszkodott, amiért nem látogatja meg. Még a legvégén is újabb okokat talált arra, hogy dühöngjön. Az orvost elképesztette, ahogy a betegséggel küzdött, és nem hagyta magát, minden centiért meg harcolt, holott a ráknak már hónapokkal korábban el kellett volna vinnie. Lövészárók-háború – így hívta az orvos. De én tudtam, mi az, ami apámat élteni: a düh.

Leo felkapcsolta a villanyt, és még nálam is otthonosabban mozogva a bárszekrényhez lépett. Töltött egy pohár gint, jelképes mennyiségű tonikot lötytyintett hozzá, majd a hűtőhöz ment, és néhány jégkockát dobott még az italába. Aztán leült a kanapéra, keresztbe tette a lábát, és felnézett rám. Én is így szoktam.

Leo átizzadt tányérsapkát hordott, amit mintha a fejére csavaroztak volna, mert egyetlenlen vörös lenyomatot hagyott a homlokán, a fején a bőr pedig olyan lett, mintha több réteg kátránnyal vonták volna be. A nadrágja színe leginkább egy foltos gomba színéhez hasonlított, és bár Leo lába egyforma hosszú volt, a nadrágja szára nem. Az ingét az a fajta szürkés réteg vonta be, amin még átütött az eredeti fehérség, de nyilvánvalóan éveken át kék alsónadrágokkal osztozott a mosógépen.

Az alvás utáni nyomott hangulatom csak nem múlt el, nehezen szedtem össze magam. De nem kellett mentegetőznöm: mielőtt bármit mondhattam volna, Leo megitta az italát, és felpattant.

– Vacsorázni megyünk.

Kitaszígt a lakásból a folyosóra. A telefon megcsörrent mögöttem, de Leo már becsukta az ajtót.

– Üdvözet Kelet Párizsában – mondta. Leo az egyetlen általam ismert olyan ember, aki egyszerre őszinte és cinikus ugyanazzal a dologgal kapcsolatban.

Kelet Párizsa... ezt a jelzőt már hallottam. A másodvonalbeli városokat jellemzik így: valaminek a valamije. Bukarest azonban semmihez sem hasonlított – legnagyobb fájdalmára.